

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 61
Godina XXXI
Maj, 2026.
[str. 249-254]

© Monos 2026

*Admir Lisica, Bošnjaci pred
izazovima globalnih političkih
procesa: političko stasavanje
jedne nacije**Treće izdanje, Sarajevo: Geopol, 2024, 231 str.*

Interesovanje za političku historiju Bošnjaka u savremenoj historiografiji dobija sve značajnije mjesto. U vremenu intenzivnih globalnih političkih promjena i redefiniranja identiteta, ovakve studije predstavljaju važan doprinos razumijevanju historijskih korijena savremenih političkih dinamika u Bosni i Hercegovini. Upravo u tom kontekstu treba posmatrati knjigu Admira Lisice, koja kroz interdisciplinarni pristup i oslanjanje na relevantnu historiografsku građu nastoji ponuditi cjelovit uvid u proces političkog stasavanja Bošnjaka od druge polovine 19. do kraja 20. stoljeća.

Nakon ranijih publikacija koje su se bavile pitanjima bošnjačke dijaspore i emigracije, Lisica u ovom djelu ide korak dalje, fokusirajući se na dugotrajni i složeni proces političke artikulacije jedne zajednice koja se kroz različite historijske okolnosti i izazove nastojala pozicionirati unutar promjenjivih državnih i ideoloških okvira. Knjiga je rezultat višegodišnjeg istraživačkog rada, što je vidljivo već iz uvodnih napomena autora, gdje se jasno nazire kontinuitet između njegovih ranijih istraživanja i konačne koncepcije ove studije. Posebna vrijednost djela ogleda se u nastojanju da se politički razvoj Bošnjaka ne posmatra izolirano, već u širem kontekstu globalnih političkih procesa koji su utjecali na oblikovanje njihovog identiteta i političke svijesti.

Strukturalno, knjiga je podijeljena u dvanaest tematski organiziranih poglavlja, koja hronološki prate ključne faze političkog razvoja Bošnjaka - od austrougarske okupacije, preko perioda monar-

hističke i socijalističke Jugoslavije, pa sve do raspada jugoslavenske države i obnove nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Autor već u početnim poglavljima otvara pitanje odnosa Bošnjaka prema novim političkim realnostima i faktorima nakon 1878. godine, ukazujući na unutrašnje podjele, ali i različite oblike političkog djelovanja. Time Lisica postavlja temelj za razumijevanje kasnijih političkih procesa, naglašavajući kontinuitet između ranih oblika političke artikulacije i kasnijeg formiranja modernog nacionalnog identiteta. Odatle, već u ovom uvodnom dijelu i prvim poglavljima jasno se profilira osnovna teza autora: političko stasavanje Bošnjaka nije linearan proces, već složena i višeslojna dinamika oblikovana unutrašnjim faktorima i vanjskim političkim utjecajima. Upravo kroz takav pristup, knjiga se pozicionira kao relevantan doprinos savremenoj bosanskohercegovačkoj historiografiji.

Dalje, četvrto poglavlje, *Bošnjačka politika u vrijeme aneksione krize*, razmatra jedan od ključnih političkih prijeloma za Bosnu i Hercegovinu početkom 20. stoljeća, ali s naglašenim fokusom na širi međunarodni i unutrašnji kontekst koji je prethodio samom činu aneksije 1908. godine. Autor pokazuje kako je odluka o aneksiji sazrijevala unutar političkog vrha Austro-Ugarske, posebno dolaskom Alois Lexa von Aehrenthal i Alexander Izvolsky, čime je otvoren

prostor za intenzivnije diplomatske aktivnosti i redefiniranje balkanske politike Monarhije. Aneksija se, kako Lisica ističe, nije mogla posmatrati izolirano, već je zavisila od odnosa velikih sila, naročito Rusije i Njemačke, kao i od unutrašnjih prilika u Osmanskom Carstvu. Autor detaljno prikazuje diplomatske i političke pripreme koje su prethodile aneksiji, uključujući pokušaje Austro-Ugarske da osigura međunarodnu podršku, ali i da stabilizira situaciju unutar Bosne i Hercegovine. Posebno je zanimljiv segment koji se odnosi na kontakte s domaćim političkim elitama, gdje se kroz aktivnosti poput misije dr. Krassa vidi nastojanje Monarhije da kroz pregovore s bošnjačkim i srpskim predstavnicima ublaži potencijalni otpor. Istovremeno, Lisica ukazuje i na neslaganja unutar same Monarhije, naročito između austrijske i mađarske strane, što dodatno oslikava složenost procesa donošenja odluka.

Peto poglavlje, *Sabor, politička pozornica*, donosi analizu djelovanja Bosanskog sabora kao centralne institucije političkog života u ovom periodu. Autor ukazuje na značaj Sabora kao prostora u kojem su se prelamali različiti politički interesi i ideje, te gdje su Bošnjaci nastojali artikulirati svoje političke ciljeve. U okviru potpoglavlja *Dominantna saborska pitanja bošnjačke politike*, analiziraju se ključne teme ondašnjeg bošnjačkog političkog života, dok

se u potpoglavlju *Odnosi Bošnjaka s drugim nacionalnim politikama - savezništvo i suparništvo* razmatra kompleksna mreža odnosa sa srpskim i hrvatskim političkim predstavnicima. Lisica uspješno pokazuje kako su ti odnosi varirali između pragmatične saradnje i otvorenog političkog rivalstva.

U šestom poglavlju, *Balkanski ratovi, učvršćivanje novog kursa u bošnjačkoj politici prema Austro-Ugarskoj*, autor analizira duboke političke i društvene promjene izazvane ratovima na Balkanu, s posebnim fokusom na njihov odjek u Bosni i Hercegovini. Lisica ukazuje na porast nacionalnih tenzija, naročito među pravoslavnim stanovništvom, kao i na intenziviranje regionalnih sukoba koji su dodatno destabilizirali ionako krhke unutrašnje prilike. U takvom kontekstu, bošnjačka politička elita suočava se s rastućim strahom od mogućih teritorijalnih promjena i nestanka postojećeg poretka, posebno u slučaju daljnjeg slabljenja Osmanskog Carstva. Autor detaljno razmatra i širi međunarodni okvir, uključujući posljedice italijansko-osmanskog rata i formiranje Balkanskog saveza, čime pokazuje kako su globalni i regionalni procesi direktno utjecali na političko promišljanje Bošnjaka.

U nastavku poglavlja, Lisica ističe da porazi Osmanskog Carstva i jačanje susjednih nacionalnih projekata predstavljaju ključni moment u rede-

finiranju bošnjačke politike. Uslijed sve izraženije percepcije prijetnje, posebno od srpske ekspanzionističke politike, dolazi do postupnog približavanja Austro-Ugarskoj kao jedinom realnom političkom osloncu. Autor navodi konkretne primjere ove transformacije, poput povećanog broja bošnjačkih dobrovoljaca u austrougarskoj vojsci, ali i političke podrške vlastima u suzbijanju opozicionih pokreta. Ipak, naglašava se da ova promjena nije bila lišena ambivalencija, budući da su među Bošnjacima i dalje postojali oprez i nepovjerenje. Zaključno, balkanski ratovi se u Lisičinoj interpretaciji pojavljuju kao prelomna tačka koja je usmjerila bošnjačku politiku ka pragmatičnijem kursu "dogovora i saradnje" s Monarhijom, čime je postavljen temelj za njihovo političko djelovanje uoči Prvog svjetskog rata.

Sedmo poglavlje naslovljeno je *Prvi svjetski rat – vašar političkih koncepcija o rješenju državnopravnog statusa Bosne i Hercegovine*. Autor koristi sintagmu "vašar političkih koncepcija" kako bi naglasio pluralitet i često kontradiktornost političkih vizija, od austrougarskih reformskih prijedloga do južnoslavenskih integracijskih ideja. U ovom kontekstu, bošnjačka politika se prikazuje kao suočena s izazovom izbora između različitih opcija, bez jasnog i jedinog pravca.

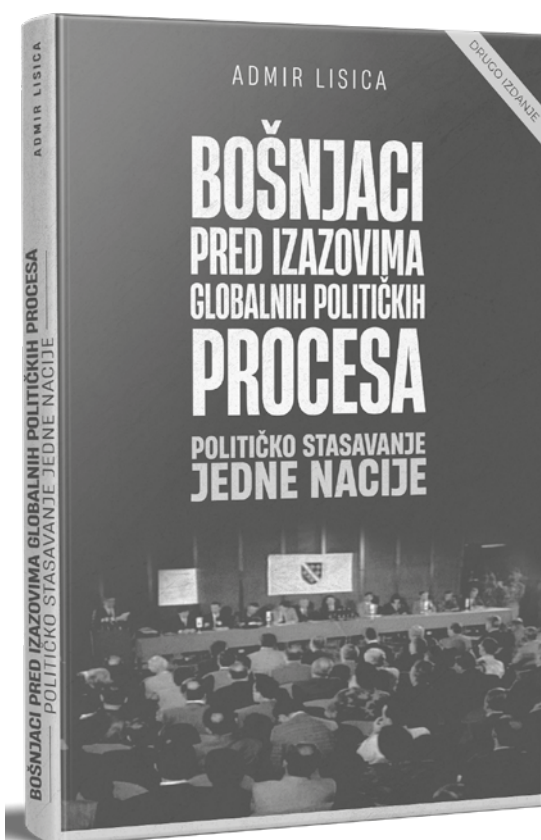
Osmo poglavlje, *Bošnjačka politika između svjetskih ratova*, analizira

transformaciju političkog djelovanja u okviru nove jugoslavenske države. U potpoglavlju *Osnivanje Jugoslavenske muslimanske organizacije i njeno djelovanje*, autor detaljno obrađuje nastanak i političku ulogu JMO-a kao ključnog predstavnika bošnjačkih interesa. U potpoglavlju **Šestojanuarska diktatura**, Lisica razmatra posljedice uvođenja diktature na politički život Bošnjaka, ukazujući na sužavanje političkog prostora i ograničavanje djelovanja nacionalnih organizacija.

Deveto poglavlje, *Bošnjački anti-fašizam pred izazovima Drugog svjetskog rata*, otvara pitanje odnosa bošnjačke politike prema fašizmu i okupaciji. U potpoglavlju *Muslimanske rezolucije kao stav intelektualne elite prema fašizmu*, autor analizira naznačene dokumente kao izraz moralnog, vjerskog i političkog otpora. Potpoglavlje *Od priznanja ZAVNOBiH-a do ustavne negacije* prati proces političkog priznanja Bosne i Hercegovine kao federalne jedinice, ali i kasnije izazove u njenom ustavnom pozicioniranju, čime se ukazuje na kontinuitet borbe za političku afirmaciju.

U desetom poglavlju, koje tematizira život Bošnjaka u socijalističkoj Jugoslaviji, Drugi svjetski rat označava ključnu prekretnicu nakon koje dolazi do novih migracijskih tokova

i političkih izazova. Autor posebno ističe ulogu emigracije u procesu nacionalnog buđenja, pri čemu se izdvaja djelovanje Adil Zulfikarpašić i kruga intelektualaca okupljenih oko lista Bosanski pogledi. Kroz politički i publicistički rad u inostranstvu, emigracija nastoji reafirmirati historijsko ime Bošnjak i razviti svijest o nacionalnoj posebnosti, često u suprotnosti s politikama unutar same Jugoslavije. Istovremeno, u domovini dolazi do postupnog buđenja nacionalnog osjećaja, ali bez jedinstvene strategije - dio političke elite



ipak zagovara rješenje kroz identitet "Muslimana", što dodatno komplikuje proces nacionalne konsolidacije.

U potpoglavlju o čuvenom "velikom M" autor analizira proces institucionalnog priznavanja Muslimana kao nacije unutar socijalističkog sistema, što kulminira odlukama krajem 1960-ih i popisom stanovništva 1971. godine. Ovaj proces, iako predstavlja važan korak ka političkoj ravnopravnosti, ostaje ograničen jer se nacionalni identitet definira kroz vjersku odrednicu, što izaziva kritike dijela intelektualaca poput Muhameda Filipovića. Autor pokazuje da su Bošnjaci u tom periodu balansirali između pritisaka srpskih i hrvatskih nacionalnih projekata i vlastite potrebe za afirmacijom, pri čemu je kompromisno rješenje u vidu "Muslimana" predstavljalo prijelaznu fazu. Time se ovo poglavlje zaključuje kao analiza složenog procesa u kojem su političke okolnosti, aktivizam u emigraciji i unutrašnje dileme zajedno oblikovali moderni nacionalni identitet Bošnjaka, što će kulminirati u skorijoj budućnosti, o čemu autor piše već u idućem poglavlju.

Put u disoluciju Jugoslavije naziv je jedanaestog poglavlja koje analizira političke procese koji su prethodili raspadu države. U potpoglavlju *Sarajevski proces 1983. godine*, autor razmatra političke implikacije ovog događaja i njegov dugotrajni odjek, dok u *Političkom organizira-*

nju Bošnjaka neposredno pred izbore 1990. godine prati formiranje novih političkih struktura. Potpoglavlje *Bošnjačka politika između "krnje" Jugoslavije i nezavisne Republike Bosne i Hercegovine* ukazuje na dileme i izazove tog prijelaznog perioda, dok se u posljednjem potpoglavlju razmatra *položaj Bošnjaka Sandžaka*, čime se Lisicina analiza širi i izvan granica Bosne i Hercegovine, te u jednu ruku otvara ranija zapostavljena politička pitanja i odgovore.

Dvanaesto poglavlje, *Nezavisna, suverena i nedjeljiva – Republika Bosna i Hercegovina*, predstavlja završnu cjelinu u kojoj autor zaokružuje proces političkog stasavanja Bošnjaka. U potpoglavlju *Od referenduma o nezavisnosti do prijema u Ujedinjene nacije*, Lisica prati ključne događaje u procesu međunarodnog priznanja države. Završno potpoglavlje, *Povratak nacionalnog imena Bošnjak i očuvanje države Bosne i Hercegovine*, naglašava simbolički i politički značaj reafirmacije nacionalnog identiteta, čime se ujedno zaključuje višedecenijski proces političkog sazrijevanja jedne nacije.

Pored analiziranih poglavlja, knjiga *Bošnjaci pred izazovima globalnih političkih procesa: političko stasavanje jedne nacije* dodatno je obogaćena pratećim naučnim aparatom koji uključuje recenzije, opsežan pregled korištene literature te biografske podatke o autoru. Posebno je značajno što literatura svjedoči o

širokom spektru korištenih izvora i relevantnih radova, čime se potvrđuje ozbiljan istraživački pristup i interdisciplinarna dimenzija autorovog rada. Suma summarum, Lisicina knjiga afirmira političku historiju Bošnjaka kao dinamično i višeslojno istraživačko polje, koje zahtijeva stalno preispitivanje i nadogradnju kroz nove interpretacijske modele. Autor uspijeva povezati političke procese s društvenim i međunarodnim kontekstima, naglašavajući kako su globalna kretanja direktno utjecala na oblikovanje bošnjačkog

identiteta i političke misli. Ova studija ne samo da doprinosi boljem razumijevanju historijskog razvoja Bošnjaka, već i otvara prostor za nova istraživanja i reinterpretacije, potičući historičare da preispitaju ustaljene narative i pristupe. Kao takva, knjiga predstavlja vrijedan doprinos savremenoj bosanskohercegovačkoj historiografiji i važan korak ka sistematiziranju i produbljivanju znanja o političkom stasavanju jedne nacije.

Meldin Kešetović